

کاربرد روش بحث‌های گروهی متمرکز^۸ در پژوهش نواحی نابسامان شهری

علیرضا محمدی

عضو هیئت علمی گروه جغرافیای دانشگاه محقق اردبیلی

نشانی پست الکترونیک: a.mohammadi@uma.ac.ir

چکیده

در این نوشتار با استناد به پژوهش‌های تجربی و برخی از اسناد مکتوب، روش بحث‌های گروهی متمرکز را به دلیل کاربرد آن در پژوهش نواحی نابسامان و غیررسمی شهری، معرفی و بحث شده است. در ادامه، محتوا و اجزای کلیدی روش بحث گروهی بیان شده است. همچنین اهداف، گام‌ها و روش برگزاری یک جلسه بحث گروهی، مزیت‌ها و کاستی‌ها، بایدها و نبایدها و چالش‌های این روش منعکس شده‌اند. سرانجام با توجه به اهمیت ساماندهی کالبدی و غیر کالبدی این سکونتگاه‌ها، پیشنهادهایی برای تأثیرگذاری کاربرد این روش، در سیاست‌ها، برنامه‌ها و پروژه‌های ساماندهی نواحی نابسامان و غیررسمی شهری ارائه شده‌اند. **واژه‌های کلیدی:** مدیریت و برنامه‌ریزی، نواحی نابسامان و غیررسمی، روش بحث‌های گروهی متمرکز، اجتماع محلی.

۱- مقدمه

توسعه محله‌ای و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی تا حد زیادی به سیاست‌های ملی و محلی متکی است. به طور روشن در وضعیت موجود، تصمیم‌گیری برای توسعه و ساماندهی محلات، در عمده برنامه‌ها و سیاست‌های کشور، روندی از بالا به پایین است و تحت چارچوب‌های اداری و بخشی و فرمایشی انجام می‌پذیرد. در مورد سکونتگاه‌های نابسامان و غیررسمی شهری، وضعیت به شکل ملموس‌تری مشهود است و نابسامانی در ساختار نهادی و اجرایی ساماندهی سکونتگاه‌ها در سطح محلی وجود دارد. این مسئله را به طور خلاصه می‌توان ناشی از موارد ذیل برشمرد:

۱- مجموع سیاست‌ها و برنامه‌های شهری، متکی بر درآمدهای ملی در حوزه عمومی است و این مسئله در بلندمدت نقش و وظیفه‌ای را برای شهروندان ساکن در این محلات تعریف نکرده است. آنها در جایی که دولت پا به عرصه می‌گذارد، انتظار اقدام یک سویه دولتی را دارند. چرا که دولت را غایب و یا موظف و مسئول در قبال زندگی خود می‌دانند؛ و البته این اشاره را داشته باشیم که سکونتگاه‌های غیررسمی نیازمند سیاست‌گذاری دولتی هستند. از این‌رو ظرفیت‌سازی اجتماع‌محور که بر مبنای نیازها و توان‌های محلات باشد در طولانی مدت شکل نگرفته است.

۲- مشارکت مردم در ساخت و بهسازی سکونتگاه تا حد زیادی مستقل و خود انگیخته بوده است و در این مدت دولت هم عمدتاً در بخش زیرساخت‌ها و خدمات نقش داشته است. از این‌رو امروز بحث از مشارکت مردم و دولت، در سکونتگاه‌های غیررسمی مسئله اصلی نیست که برخی از پژوهشگران بر آن اصرار دارند. بلکه مسئله، تعریف اهمیت، نوع، زمان، مکان و سهمی است که هر کدام از عناصر باید در آن مشارکت و حضور داشته باشند.

۳- مشارکت مردم تا حد زیادی از نقشه ذهنی آنها در مورد جریان‌های تاریخی و اجتماعی اتفاق می‌افتد. تجارب ناموفق از مداخلات بخش دولتی، ذهنیت‌های نادرستی را در میان شهروندان به وجود می‌آورد. از سوی دیگر در عمده سکونتگاه‌های غیررسمی قوانین اجتماع محلی متفاوت از

۸ - Focus Group Discussions

این روش با عنوان جلسات گروه‌های کانونی، بحث‌های مردمی، بحث‌های موضوعی و موارد مشابه نیز مورد استفاده قرار گرفته است. در این نوشتار ترجمه مستقیم آن حفظ شده است. همچنین، ناحیه بر ویژگی‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی فضاها و مکان‌های شهری اشاره دارد و صرفاً موید ویژگی‌های کالبدی نمی‌باشد.